

כס"ד

כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד

ביקשת לדעת את הלכות רבית הנצרכות באופן ברור ומקיף?

ההזדמנות בידך!

כעת גם אתה יכול

להבין, לדעת ולזכור את הלכות רבית

הופיע

הספר החדש והשווה לכל נפש

שו"ע הרב - הלכות רבית

עם הביאור הנפלא

במשנת הרב

מסודר כתבנית ספר משנה ברורה עם ביאור
מתאים אף לאלו שעדיין לא למדו הלכות רבית
דגש על דינים השכיחים למעשה מפתחות
נושאים מורחבים מפתחות לפי סדר השו"ע והרמ"א

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הפצה ראשית: מרכז הספרים

הרב ש"ך 2 בני ברק 03-6194114

להזמנת כמורות: 0504-150-630

ספר

שולחן ערוך הרב

הלכות רבית

(חלק א')

מכבוד אדמו"ר הגאון האמתי, החסיד וקדוש המפורסם,

גאון תפארת ישראל, כבוד מרנא ורבנא קדוש ה'

מוהר"ר שניאור זלמן נבג"מ

(לשון השער בדפו"ר)

עם ביאור

במשנת הרב

ונחלק לשלשה מדורים

ביאורים

בו מבוואר כמה פעמים דברי הלכה המובא בקיצור במדור 'במשנת הרב' מקורו טעמו ודאייתו. גם מכאד ומכרד דברי רבינו ממקורם בנמ' וברברי הראשונים וגדולי הפוסקים.

במשנת הרב

ביאור קצר ומתומצת על דברי רבינו, על פי דברי הפוסקים, ראשונים ואחרונים, ולדייק כל תיבה כלשונו המזוקק שבעתיים, וגם לרבות מה שהוסיפו הפוסקים והאחרונים על דבריו.

ציון לנפש חיה

והוא חונה על ה'במשנת הרב' לציון מקורי הדברים המבוארים שם, בתוספת הערות קצרות במקורי הדברים והלכותיהם.

חובר בעזרת ה' על ידי נ"ג רבינו

יעקב שלמה שיינברגר

מח"ס במשנת רש"י

אלעד

שנת תשפ"א לפ"ק

כל הזכויות שמורות

כתובת המחבר:

רחוב רבי יהודה הנשיא 106/2

אלעד

050-4150630

הערות והארות ניתן לשלוח למספר פקס:

077-4702681

או לדוא"ל: bmh25119@gmail.com

הבהרה ובקשה

וזאת למודעי, היות שדברי רבינו רחבים מני ארץ ועמוקים מני ים, הנני מודיע שכל דברי הם בגדר דרך אפשר בעלמא. עיקר מטרת הביאור לקרב ולהנגיש את דברי רבינו בפני הלומדים בשפה ברורה ובנעימה השווה לכל נפש. כמובן שאין לסמוך הלכה למעשה על הבנתי, ובאמת שזה פשוט ומובן מאליו אך לא אצא ידי חובתי אם לא אכתוב כן בפירוש.

ובזאת בקשתי שטוחה לפני הלומדים אשר אם המצא תמצא בדברי איזה טעות ושגיאה אל ימנעו טוב מבעליו, ויודאילו להודיעני ולהעמידני על האמת.

סדר ועימוד:

עימודים

02-966-7034

עיצוב כריכה ושערים:

קול תודה ורב ברכה

אל מע"כ הרב החסיד הנכבד,
זכה ורבים זיכה בתורה ובחסידות, עוסק בצ"צ,
הרבני הרה"ת החסיד המפורסם

רבי **משה הלוי קליין** שי'

משכונת קראונהייטס נ"י

שזכה ליקר וגדולה
אשר תורת הספר "שלחן ערוך הרב" הלכות רבית
עם ביאור "כמשנת הרב"
לבידור מקחו של צדיק כ"ק אדמו"ר הזקן
בעל שלחן ערוך הרב זצוקללה"ה נ"ע,
יעמוד לזכותו הנצחית, ויקרא כך זה בשם

מהדורת קליין

הוא הגבר אשר מלאכתו היא עבודה הקדושה, בכל לב ובכל נפש
רצוף בו אהבה נפלאה לתורת רבינו במידה גדושה ונפלאה בכל מאורו
בכל עת עושה ויעשה תורתו ומעיינותיו להפיץ אורה לזכות את ישראל
מוציא הון רב להדפיסם בקנקן נאה לכבוד התורה ולהרבות חכמה ולקח
שלחן ערוך הרב ואתו עמו פירושים וביאורים למען ילמדו כראוי וכנכון
העיד ה' את רוחו לעזור במידה טובה מרובה בדרכי ישרים בעזרה וסיוע
הלא בכל עת, באהבת השי"ת ובאהבת ישראל וצדיקים לבו צמוד ועד
להכניס בני ישראל בכריתו של אברהם אבינו ע"ה עוסק תמיד ולא נס ליח
וקסת הסופר בידו לזכות את בני עמינו בכל צרכי סת"ם באופן נאה ומבורך
ידועים הם לשבח, כי יוצאים מתחת ידי איש תמים וחסיד מלא טעם ותהילה
קולו שגור בדברי צדיקים ואמרותיהם הטהורות עולה וגדש בלי שיעור
לבו חם ועד לכל דברי תורת החסידות וגם לרבות תורת הנגלה לרבינו הרב
ידיו הרים והוויל זהב מכיסו עבור הוצאת הספר שיחא תורה מונחת בכלי מפואר
יצו ה' אתו בעבור זה ברכה וחיים ושלום כעל גמולות ישרים ככל טוב ושפע רב
נצח ילווהו וזכותו הקדוש של המחבר מרן רבינו הרב נשמתו עדן עד בלי די
חזק – יחזקה אדה"ז ממרום קרשו בכרכת הצלחה על סיועו בהפצת המעיינות

ברכות לראש משביר

זמירות ורגן נביע בנעימה, להאי גברא יקירא ידידינו הנכבד והמפואר, איש חמדות ורב תבונות, איש האשכולות שהכל בו, אחד ומיוחד אשר לבו פתוח כאולם להיות ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, מגדולי תומכין דאורייתא מוקיר ורחים רבנן, ואיהו גופיה צורבא מרבנן איש חי ורב פעלים

ה"ה

הרה"ח ר' חיים יעקב ליבוביץ שליט"א

אשר נדבה רוחו לסייע בסכום נכבד

להדפסת בירור מקחו של צדיק

כ"ק אדמו"ר הזקן זי"ע נבג"מ

ימליץ רבינו טוב בעדו שיתברך בשפע רב והצלחה מרובה בכל מילי דמיטב בגשמיות ורוחניות ואריכות ימים ושנים טובות מתוך רוב תענוג ונחת, אכ"ר.

תוכן הספר

מכתבי ברכה והסכמה	9
הקדמה - אפתחא דבי רב	15
תוכן מפורט	19

מפתחות

מפתח על סדר השולחן ערוך והרמ"א והנושאי כלים	צה
מפתח על חוות דעת	קו
מפתח על סדר הש"ס (ובעיקר על פרק איזהו נשך)	קח
מפתח על סדר הרמב"ם ומפרשיו	קטז
מפתח ערכים מורחב	קיט

ישראל הגר
בחרים פוחרים ובללחיה פוחרים
שמן תחת ישראל וארץ תחתם

בפרד, יום שלישי לסדר זמנה קלידם תרומה וזמנה ככתובים,
ידי בסוף תשס"א לפק

אמרין במסכת להאי גברא יקרא, וזכיר, פריט כחול, וזלח ומשקת כמקם אמרין.
הרדני תוקב שלמה שיגבר, שליפרא פוחרים תלמיד ישרכנו חק וסיקרי קדלחנו.
חשוקר קל דברי תורה וזמנה בין כחלי בי כחשוא חק, אשר מקנן שמיח ותקניה גדולים
בי כבר אתמורי גברא וקסיקא במעשי ידו וגלויי כתבה, מאשר קמל וזע. קתח וזקיק
וזנף ידו בעון לעשות אנשים לתורה וקט גדול בעל התנאי וחולחן ערוך הרב וזע,
בזיבור מועלא על חלכות רבית ושנן גאח לו ככשננת הרב, לעשרו במקורות וחלכות
ולבארי בפירוני הדברים, ממשנת ראשונים וברקת וקנים, למען יזא לתעלות רבת לכל
ולומדים וכבר תבבירי גדולי תורה וחלכה במקלה ורבת אשר בוזבירי ות.

ברצתי אשר תורה משרת על אכפיה שלה, אמרנו למעלא פכא איישר וברכתי אשר
בי חק ד' בידי וזלח, וכך וזלו עוד רבות בשנים לכות את הרבים לחולחל וזלח
ולחאורית, מן השמים יעפרונו ברוב אנשים וכה להמשיך ולשוב באחולת של תורה מתוך
ברית גומא ונודאא נפישא, שפע ברכה וחלחלת ורוב ברת מכל יצאי וחלצו כל חיסים.

חבית לכבוד התורה ולומדיה

המנחה לרחמי ד' ולישועת

רמ"א (13) חסידים

יעקב מאיר שפרן

חסידי כביד ופרן הגרש ואנור זצ"ל
דיין ומורה צדק וקהילה וזמין
מחיים משנה הסופר זאמרי יעקב
רב אביד קהילות יעקב - בני ברק

ב"ה כ"ז אייר תשפ"א לפ"ק

הנני לחזק בזה את ידיו של האברך המופלג והמפואר בתורה
וחסידות הרה"ג ר' יעקב שלמה שיינברגר שליט"א מעיר אלעד ת"ו,
שאתא ואייתי מתניתיה בידיה חיבור יקר על הלכות רבית המיוסד
על דברי מרנא ורבנא נזר ישראל ותפארתו קדוש ד' בעל שו"ע הרב
זצ"ל.

ולאחר שעיינתי בו מעט לפי מיסת הפנאי ראיתי שמבאר דברי
רבינו בטוב טעם ודעת ובמיטב הגיון, וכן אסף מפוסקים אחרונים
שנושאים ונותנים בדברי הרב ודבריהם שופכים אור בהיר בהבנת
הדברים כך שכל לומד ומעיין ימצא הלכה ברורה ומשנה ברורה ויש
בעבודתו תועלת לעוסקים במקצוע זה.

והנני בברכה יעזרהו השי"ת לגמור מלאכתו ולהפיץ מעיינותיו
חוצה מתוך הרחבת ושמחת הלב.

לוי זצ"ל
מורה צדק
יעקב מאיר שפרן

הסכמת דודי-זקני

הגאון רבי **זאב דוב סלונים** שליט"א (זצ"ל)

רב מרכז העיר ירושלים ת"ו

אשר בעת שנתכהן ברבנות

כתב לו בכת"י כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל: "שהרבנות מן שמיא קא ממנה ליה"

מח"ס שערי הלכה ב"ח; הליכות עולם ר"ה יו"כ ג"ח

דור שישי לאדמו"ר הזקן זי"ע

ב"ה ח"י אלול - חודש הרחמים, תשע"ז

יום ההולדת של מורנו הבעש"ט ורבנו הזקן בעל התניא והשו"ע

השולחן ערוך של אדמוה"ז בעל התניא בעולם התורה וההלכה - נקרא גם שולחן ערוך הרב, שהלכתא כרב, שמן השמים הסכימו על ידי מורו ורבו המגיד ממעזריטש הגאון האלוקי הרה"ק מוה"ר דוב בער זיע"א, שבחר בתלמידו המיוחד בעל התניא "איש אשר רוח אלוקים בו, להבינן ולהורות הלכה ברורה, מתון ומסיק, אליבא דהלכתא הלכות בטעמיהן וכו', הנזכרים בכל דברי הראשונים והאחרונים, זקוקים שבעתיים וכו', ופסק ההלכה המתברר ויוצא מדברי כל הפוסקים עד חכמי זמננו" (הקדמת בני הגאון המחבר על השו"ע).

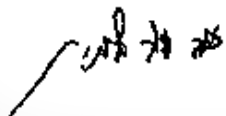
וכדי להבין דבריו העמוקים צריכים להיות בקי בש"ס ופוסקים כמו שהעיד עליו הרה"צ מברדיצ'ב, שאם היה בימי הרי"ף והרמב"ם - היה כאחד מהם (דרכי החיים בהקדמה). וצחות לשונו הזהב הוא כלשון הרמב"ם, אלא שאדמוה"ז מביא בפנים השו"ע את ההלכות גם בטעמיהן (הקדמת בני המחבר, שם).

והנה לא הרי הלכות רבית כשאר ההלכות בשו"ע האדמוה"ז שסידרם על סדר הטור והמחבר, משא"כ הלכות רבית סדרם לפי סדר אחר בסימן אחד ארוך המחולק לפי פ' סעיפים, וצריך עמל ויגיעה רבה להבינם על בוריים.

זכות גדולה נפלה בחלקו של שאר בשרי (נכד אחותי ע"ה) האברך המופלג בתו"ח הרה"ג יעקב שלמה שיינברגר שליט"א שחיבר ספר מיוחד בשם "במשנת הרב" על שולחן ערוך האדמוה"ז - הלכות רבית. זכה המחבר להאיר ולהעיר מפי ספרים וסופרים בדברי האדמוה"ז, ולהנגיש את הלימוד בהלכות חמורות אלו לכל לומד.

זכות הפצת אור תורתו של המאור הגדול אדמוה"ז רבי שניאור זלמן - שני האורות - אור תורת הנגלה, ואור תורת החסידות, בוודאי יחיש את קיום יעוד הנביא "כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" (ירמיהו לא, לד), ע"י התגלות תורתו של משיח צדקנו גו"צ בב"א.

בברכת כתיבה וחתומה טובה

אפתחא דבי רב

אוֹדָה ה' מְאֹד בְּפִי וּבִתְנוּךְ רַבִּים אֶהְלֶלְנוּ בִּשְׁבַח וְהוֹדָאָה עַל הָעֵבֶר וּבִבְקֵשָׁה עַל הָעֵתִיד אֲשֶׁר זִכְנִי לַתֵּת לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם בִּרְכָּה: סֵפֶר "בְּמִשְׁנַת הָרֶב" עַל הַלְכוֹת רַבִּית, אֲשֶׁר עֲנִינּוּ וַתְּכַלִּיתוּ לַבֵּר וּלְלִבְּנֵי דְבְרֵי אֲא"ז אֲדַמּוּ"ר הַזֶּקֶן בַּעַל שׁוֹלְחַן עֵרוֹךְ הָרֶב זי"ע, וְלִהְיָא בְּפָנֵי הַלּוּמְדִים אֶת דְּבָרָיו בִּשְׁפָה בְּרוּרָה וּבִנְעִימָה הַשְׁווֹה לְכָל נֶפֶשׁ.

כֹּאשֶׁר עֲנִינְכֶם תַּחֲזִינָה מִיִּשְׂרָאֵל, עֵיקַר תְּכַלִּית סֵפֶר זֶה הוּא לְבַאֵר אֶת דְּבָרֵי רַבֵּינוּ כֹּאשֶׁר בִּאֲמָנָה אֲתֵּנוּ מִפִּי סִפְרִים וְסוּפְרִים, מְסוּדָר וְעֵרוֹךְ כְּסִגְנוֹן וַתְּבַנִּית סֵפֶר 'מִשְׁנֵה בְּרוּרָה', וּמִשֵּׁם יִפְרֹד וְהִיָּה לִג' מְדוּרִים.

רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הוּא מְדוּר "בְּמִשְׁנַת הָרֶב" בּוּ יִבְאֹרוּ דְבָרֵי רַבֵּינוּ עַל פִּי דְבָרֵי הַפּוֹסְקִים, רִאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים, וְעֲנִינּוּ לִירֵד לְעוֹמֶק דְּבָרֵי רַבֵּינוּ וְהַמְסַתֵּעַף מִמֶּנּוּ, וְגַם לְרַבּוֹת מֵהַשְׁוִסְיָפוּ וְדִיּוּקוֹ הַפּוֹסְקִים עַל דְּבָרָיו.

וְאֵת שֵׁם הַשְּׁנִי קִרָּא מְדוּר הַצִּיּוֹנִים - צִיּוֹן לִנְפֶשׁ חַיָּה, לְצִיּוֹן מְקוֹר כָּל דִּין הַמּוֹבָא בְּמְדוּר "בְּמִשְׁנַת הָרֶב", כְּדִי שִׁידַע הַמַּעֲיִין אֶת מְקוֹר מַחֲבַתָּם, וְגַם נִרְשְׁמוּ בּוּ כְּמָה וְכְמָה הָעֵרוֹת קִצְרוֹת. וְעוֹד בֵּה שְׁלִישִׁיָּה הוּא מְדוּר בִּיאֹרִים - בּוּ מְבֹאֵר כְּמָה פְּעָמִים דְּבָרֵי הַלְכָה הַמּוֹבָא בְּקִיצוֹר בְּמְדוּר 'בְּמִשְׁנַת הָרֶב' מְקוּרָו טַעְמוֹ וְרֵאיוֹתָיו. גַּם מְבֹאֵר וּמְבַרֵּר דְּבָרֵי רַבֵּינוּ מִמְּקוֹרֵם בְּגַמ' וּבְדְּבָרֵי הָרִאשׁוֹנִים וְגְדוּלֵי הַפּוֹסְקִים.

גַּם בְּמְדוּר "בֵּאֵר הַגּוֹלָה" נִיתוּסַף לְהַאִיר עֵינֵי הַלּוּמְדִים מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת רַבִּים בְּדֶרֶךְ אִפְשָׁר וְהֵם בָּאִים בְּאוֹתִיּוֹת דְּפוּס רִגְלִיּוֹת, וְזֹאת מִלְּבַד כָּל הַצִּיּוֹנִים (הַמִּיּוֹחֲסִים לְרַבֵּינוּ) אוֹתָם הַבְּאֵנוּ בְּאוֹתִיּוֹת רִש"י [וְנַעֲזַרְתִּי בְּזֶה רַבּוֹת ב' קוֹנְטֵרַס מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת וְצִיּוֹנִים] (לְהַרְבֵּי מַאֲנֵג); וּבִסְפֵר 'פְּרִי עֵץ חַיִּים' (לְהַרְבֵּי בְּרִזָּל), תְּשׁוּאוֹת חֵן חֵן לָהֶם. אֲמַנֵּם בְּאִיזְהוּ מְקוֹמָן לֹא בְּאִתִּי עִמָּם בַּעֲמֵק הַשְׁווֹה, וְכִפִּי שִׁיּוּץ כָּל דְּבַר בְּמִקְוָמוֹ].

תּוֹעֵלֶת מִיּוֹחֶדֶת יֵשׁ בְּבִירּוֹר דְּבָרֵי רַבֵּינוּ עַל הַלְכוֹת רַבִּית, שֶׁכֵּן כְּנוּדַע לֹא סִידֵר רַבֵּינוּ אֶת דְּבָרָיו בְּהַלְכוֹת אֱלוֹ כִּפִּי סֵדֶר סֵפֶר שׁוֹלְחַן עֵרוֹךְ לְמִדְּוֶן הַבֵּית יוֹסֵף, וְאֵף לֹא חִילַק זֹאת לְפִי סִימָנִים, אֲלֹא נִתְּנָם וְכָלֵם יַחַד בְּסִימָן אֶחָד אֲרוּךְ וּבּוּ פ' סַעֲיָפִים, וּבִשְׁל כָּךְ, הִשְׁתַּדְּלָנוּ מְאֹד לְבֹא לְעֶזֶר הַלּוּמְדִים בְּהַלְכוֹת רַבִּית וּלְסִייעַ בִּידֵם לְמִצּוֹא כָּל דְּבַר חֶפֶץ.

לַעֲתָה עֲתָה יוֹצֵא לְאוֹר בִּס"ד כֶּרֶךְ אֶחָד - חֶלֶק א' מְסַעֲיָף א' עַד לְסַעֲיָף לָה, הַמְדַּבֵּר עַל נוֹשָׂאִים הַנוֹגְעִים לַחֵי הַיּוֹם יוֹם כְּפִשׁוּטוֹ, כְּרַבִּית דְּבָרִים, הַקְּדַמְת מַעוֹת בְּמִכָּר אוֹ הַלּוּאוֹת סָאָה בְּסָאָה, הַלּוּאוֹת שְׁכָנִים וְכו'. וּבַעֲזַרְתָּ ה' בְּקִרְבֵּי יוֹצֵא לְאוֹר חֶלֶק ב' עַל עֲנִינֵי עֵיִסְקָא וְשָׂאֵר נוֹשָׂאִים.

לתועלת הלומדים והמעיינים סידרתי 'מפתחות' מפורטים לספרים המובאים ומוזכרים בין דפי הספר, ומחולק לארבעה מפתחות: **מפתח** לפי סדר דברי **המחבר והרמ"א ונושאי כלים** בהלכות רבית, כשלאחריו **מפתח** לדברי **החוות דעת** להקל על הלומדים המפללים בדבריו. **מפתח** על סדר **הש"ס** ובדגש על פרק **איזהו נשך** שממנו רוב רובם של הלכות רבית, ומפתח רביעי על **סדר הרמב"ם ומפרשיו**.

ובסוף הכרך **מפתחות חיפוש מפורטים בערכים**, למען יוכל כל צמא להרוות את נפשו בענייני הלכות רבית החמורות.

וזאת למודעי שעיקר הפסקים והביאורים בחיבורנו זה מתבססים על פי הספר "**ברית יהודה**" שחיבר הגה"צ רבי יעקב בלוי זצ"ל, אשר זכה והתקבל בכל תפוצות ישראל כמרא דשמעתנא בהלכות רבית, והמפורסמות אין צריכות ראיה. כמו כן נעזרתי רבות בספר הנפלא '**חלקת בנימין**' שמפלפל ומאריך במקומות רבים בדברי רבינו, וכן נסתייענו בעוד ספרים כפי שתחזינה עיני הלומד במדור הציונים.

כאן המקום להודות לידידי הרה"ג **רבי משה פרנקל** מבורו פארק מח"ס 'אבני שוהם' שזכיתי ללבן עמו כמה סוגיות קשות בספר זה, בנוסף לחיבורו הנפלא הערות על סדר דברי רבינו בהל' רבית, הנדפס בקובץ **זכרון מאיר** שהאיר את עינינו, וכפי המצוין פעמים רבות במדור הציונים - צ"ח.

לזכר עולם יהיה צדיק. ברגשי קודש אעלה זכרו הטהור של הרועה הנאמן לישראל, עטרת ראשנו ותנארתנו כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק בעל **ישועות משה מויזניץ** זי"ע שעלה בסערה השמימה ביום כ' אדר תשע"ב, אשר מנעורי זכיתי להסתופף בצל קדשו להתחנך במוסדותיו שבנשיאותו ולשאוב מבארו מים חיים. ויה"ר שממקומו בגבהי מרומים יפן וימליך טוב בעדנו בפני שוכן מרומים ויפעל להשפיע עלינו רב טוב ושפע רוחני וגשמי להצלחה בלימוד התורה ובעבודת ה' זכותו יגן עלינו.

כן אזכיר לטובה את נשמת מו"ר הגה"צ המפו' **רבי אליעזר דוד** (ב"ר יוסף יהושע) **פרידמן** זצ"ל שנסתלק אשתקד ביום ג' אב ליל שישי פרשת דברים תש"פ לפ"ק בשם טוב, וזכיתי שהאיר פניו אלי לקרבני בחיבה מיוחדת והשפיע עלי מבאר המים החיים במידה גדושה בכל עת מצוא, יהא זכרו ברוך.

פותחין בכבוד אכסניה, בית גדול שמגדלים בו תורה, כולל להוראה דחסידי ויז'ניץ אלעד שבנשיאות מרן אדמו"ר שליט"א, בו זכיתי לחסות זה למעלה מעשור שנים.

ובזאת אחלה אל מול פני **מרן עט"ר אדמו"ר שליט"א**, שיזכה עוד רבות בשנים להדריכנו דרך אלקים חיים, ולהשפיע לנו ולכל ישראל שפע ברכה וישועה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי ביאת ינון במהרה בימינו.

ברכה מיוחדת לראש הכולל הרה"ג **רבי פרץ טוביה שטיינמץ שליט"א**, שמכוון ומנווט את אברכי ורבני הכולל לירד לעומקה של הלכה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

ובזה נתונה תודתי לכל חברי וידידי אשר היו לי לעזר בעצה ובמעש בכל עניני הספר, ואי אפשר לפרטם כי רבים הם, כל אחד בשמו הטוב יבורך.

קובע ברכה לעצמו **הרב מנחם מענדיל (נר"י) סגל שליט"א**, אשר זכיתי ללמוד עמו בחברותא ענינים רבים בהל' רבית, ורב חילי' בביאור הספר. 'שלם לו ה' משכורתו שלימה מן השמים.

ברכת תודה מוגשת בזה להרה"ג **ר' שלמה אהרן ישראל שליט"א** שמידי שבת בשבתו הינו לי לחברותא, וביחד ליבנו הסוגיות החמורות והסברות העמוקות בהלכות רבית. יתברך ממעון הברכות בכל מילי דמיטב.

ברכה מיוחדת לאחי **היקר הרב שניאור זלמן שליט"א** הנקרא על שם זקננו בעל התניא ושו"ע הרב, שלומדים אנו בחברותא בין כותלי הכולל, לבאר ולברר דברי השו"ע הרב, והיה לי לעזר גם בעצה וגם במעש בספר הזה. ובחדא מחתא אשגר ברכות והודאות לשאר אחי היקרים, **הרב עקיבא שליט"א**, **הרב יצחק אריה שליט"א**, **הרב שמואל אליעזר שליט"א** ו**הרב מנחם מענדיל שליט"א**, על העידוד והסיוע בכל עת בכל מה שנצרך לספר. הקב"ה ישלם שכרם וגמולם, שיזכו לראות הצלחה מרובה בכל פעלם, וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה.

שפתי לא אכלא מלהביע את תודתי והערכתי למע"כ אבי מורי הרה"ח **מוהר"ר יוסף חיים שליט"א** שגדלני וחנכני על ברכי התורה היראה והחסידות, ישא ברכה מאת ה', וימלא כל משאלות לבו לטובה כל הימים, ובכל אשר יפנה יצליח, מתוך אושר וכבוד והרחבת הדעת.

כאן המקום להזכיר את נשמת אמי מורתי היקרה האשה החשובה והצנועה יראת ה' היא תתהלל **מרת חיה צביה** ע"ה הכ"מ בת יבלחט"א מוה"ר צבי הכהן שיחי', שהלכה לעולמה במיטב שנותיה אשתקד ביום כ"ו סיון תש"פ. אשר כל חייה היו שרשרת קדושה לגדל צאצאיה לתורה ויר"ש, לחסידות ומידות טובות ועשיית צדקה וחסד באופן נפלא ונעלה, ונתקיים בה הפסוק (משלי יב, ד) אשת חיל מי ימצא וגו'. אמרתי בזה, להציב נר זכרון ולהקדיש את מדור הציונים על שמה ולזכרה בשם '**ציון לנפש חיה**'. ת.נ.צ.ב.ה.

קובע ברכה לעצמו מורי זקני הרה"ח המפו' **רבי צבי הערשיל הכהן שיין שליט"א**, מזקני וחשובי חסידי ויזניץ בבני ברק, ולנוות ביתו זקנתי תחי', שיזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו מתוך רוב טוב.

והברכה אחת היא קדם מורי חמי הגה"ח **רבי יעקב משה שרף** שליט"א, משפיע בישיבת ויזניץ ביו"א - בני ברק, ולנוות ביתו חמותי שתחי', שהרבה חכמה קניתי בביתם, ועל עזרתם הרבה בכל עת. ייטיב להם השי"ת בפתחת שערי ברכה וסייעתא דשמיא כל הימים מתוך נחת והרחבת הדעת.

בהזדמנות זו אברך את מו"ח זקני הרה"ח **רבי מאיר שרף** שליט"א משיכון ויזניץ בני ברק, ולנוות ביתו זקנתי תחי', שיזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו מתוך אושר וכבוד.

מנשים באוהל תבורך **נוות ביתי החשובה שתחי'** העומדת לימיני בכל עת, שאוכל לעסוק בתורה בלי שום מניעה, שלי ושלכם - שלה היא, יתן ה' שנזכה לגדל את כל צאצאינו על דרכי התורה והיראה, לחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבת הדעת ושמחה, ומתוך בריאות הגוף והנפש, ונרוה רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצינו, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם.

שלמי תודה וברכה מיוחדת אשגר להגה"ח **רבי שלום דובער לוין** ומשנהו עמו הגה"ח **רבי אברהם אלאשוייל**, מראשי עורכי שו"ע הרב במהדורה המפוארת שע"י הוצאת קה"ת, שעמדו לימיני בעצה ובמעש, יעזור ה' שיזכו להפיץ מעיינות התורה והחסידות עדי ביאת ינון במהרה בימינו.

אחרון חביב אחזיקנא טיבותא, ל ידידי היקר הרה"ג **רבי שלום יעקב וואזנער** שליט"א, רב קהל שבט הלוי בויליאמסבורג ונכדו חביבו של זקינו מרן הגר"ש וואזנער זצ"ל, שעצותיו המחכימות היו לי לעיניים ולהוציא את מחשבתי מן הכח אל הפועל, והנני לברכו מעומק הלב שימלא ה' כל משאלות לבו לטובה ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

ערב זמן מתן תורה תשפ"א לפ"ק

יעקב שלמה שיינברגר

בלאאמו"ר הרה"ח ר' יוסף חיים שליט"א - בן הרה"ח רבי עקיבא שיינברגר ז"ל - חתן הרה"ח ר' יהודה לייב סלונים ז"ל - בן הגה"ח ר' זאב דוב זצ"ל - בן הגה"ח רבי יהודה לייב זצ"ל - בן הרה"צ רבי יעקב (כולי) סלונים זצ"ל - חתן האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש זצ"ל - בן רבינו אדמו"ר ז

הרה"ק רבי שניאור זלמן בעל התניא ושלחן ערוך הרב זי"ע

תוכן מפורט

גודל איסור רבית - והזהירות ממנה • סעיפים א-ב

- סעיף א - גודל חומרת עון רבית א
סעיף ב - עונש המלוה ברבית ד

כללי איסור רבית • סעיפים ג-ו

- סעיף ג - העוכרים בלאוין דרבית ו
סעיף ד - גררי רבית קצוצה ואבק רבית ט
סעיף ה - דיני מחילה ברבית יב
סעיף ו - רבית במלאכה והמתנה הלוויני על מנת שאלוהך יד

רבית מוקדמת ומאוחרת • סעיפים ז-ח

- סעיף ז - רבית מוקדמת ומאוחרת ובשעת הפירעון יז
סעיף ח - בחלואה דרך מכר - מתי מותר להוסיף כא

רבית בתוך זמן ההלואה (שמעותיו בידו) • סעיפים ט-יד

- סעיף ט - כמה שאסור ללוה לעשות שום טובה למלוה כב
סעיף י - איסור רבית דברים למלוה (שאסור לצוות ללוה) כה
סעיף יא - היתר אם היה רגיל קודם, והדין בפרהסיא כז
סעיף יב - להשתמש בחפצי הלוה שלא מדעתו כט
סעיף יג - האיסור על המלוה לקבל הנאה מהלוה ל
סעיף יד - איסור לתת טובת הנאה למלוה לא

הקדמת מעות בשכירות פועל ובית והארכת זמן ברבית • סעיפים טו-יז

- סעיף טו - הקדמת מעות בשכירות פועל ואומן לג
סעיף טז - הקדמת מעות בשכירות בית והארכת זמן הפירעון לו
סעיף יז - התחייבות נדוניית חתנים לח

מכירה בהקפה (טרשא) + סעיפים יח-כב

- סעיף יח - מכירה בהקפהלט
 סעיף יט - הקפה כשהאחריות על המוכרמא
 סעיף כ - הקפה ביוקר כשיכול לחזור בומה
 סעיף כא - אופני ההיתר כשמוכר ביוקר (ג' תנאים)מו
 סעיף כב - הקפה על מנת לשלם כשער בשעת הפירעוןנא

הקדמת מעות במכר (פסיקה) + סעיפים כג-כט

- סעיף כג - פסיקה בהזולהנד
 סעיף כד - פסיקה בהזולה במפרשנח
 סעיף כה - פסיקה בשער של עכשיוס
 סעיף כו - גדר יצא השערסה
 סעיף כז - פסיקה בחוב (כא בחוב)סו
 סעיף כח - איסור לפרוע מעות במקום סחורהסח
 סעיף כט - פסיקה של פירות בפירות או מעות במעות והנפק"מ ביניהםע

הלוואת סאה בסאה + סעיפים ל-לג

- סעיף ל - הלוואת חטים ברוחן, והלוואת סאה בסאהעא
 סעיף לא - קביעת זמן לפירעוןעה
 סעיף לב - הלוואה לשעה קלה ודין עשאו דמיםעז
 סעיף לג - הלוואת דבר מועט, גרדי פירא וטיבעא, דיני קבלת אחריותעח

דיני קבלת אחריות + סעיפים לד-לה

- סעיף לד - קבלת אחריות כמכרפז
 סעיף לה - קבלת אחריות בשכירותצ

ספר
שולחן ערוך הרב
עם ביאור
במשנת הרב

הלכות רבית

סעיפים א - לה

הלכות רבית והלכות עיסקא

א (א) * מאוד מאוד צריך לזהר באיסור רבית, (ב) * בין מלוה לעני בין מלוה לעשיר, (ג) * * שכמה לאוין ואזהרות הזהיר הכתוב

א טור יורה דעה ריש סי' קס. ב שם, שו"ע ריש סי' קס. ג רמ"א טס. ד בבא מציעא עה: טוש"ע שם.

במשנת הרב

ביאורים

א * שכמה לאוין וכו'. עי' במשנת הרב (סק"ג) מה שכתבנו דהמלוה עובר בו' לאוין. ועתה נבאר מתי חל הלאו האם בשעת הלוואה או רק בשעת פירעון, ומה הדין אם לבסוף לא שילם הלוה את הרבית, האם בכהאי גווי עובר המלוה על הלאו. ונבאר בתחילה את הלאוין שהמלוה עובר בהם. ב' הלאוין הראשונים א. "את כסףך לא תתן לו בנשך", ואת הלאו ב. "ובמרבית לא תתן אכלך". - פשוט דקרא משמע שעובר על לאוין אלו בשעת ההלוואה, ואפילו אם לא פרע הלוה הרבית לבסוף עבר המלוה בשעת ההלוואה - כ"כ מהר"א ששון (שו"ת תורת אמת סי' קס"ב), ועי' מה שהאריך בזה בחלקת בנימין (סי' ק"ס ביאורים ד"ה וכמה לאוין). ג. הלאו "לא תשימון עליו נשך" - גם עובר מיד בתחילת ההלוואה, וכמו שאמרו בגמ' (ב"מ סב). אליבא דתנא קמא דשומא מילתא היא, וכתב מהר"א ששון (שם סי' קס"ב) דהלכה כת"ק. ובכנסת הגדולה (סי' ק"ס הגה"ט אות ו') כתב, דאפילו אם הלוה לא יפרע אחר כך את הרבית עובר המלוה משום שימה, וכ"כ באגרות משה (יו"ד ח"ב סי' סה) דפליגי רק לענין מלקות אבל לאו איכא לכולי עלמא יעו"ש.

אמנם במלוה בעל פה נסתפק בזה מההר"א ששון (שם), ועי' בברית יהודה (פ"א סי' לג) מה שהאריך בזה. ד. הלאו של "אל תקח מאתו נשך ותרבית" - אינו חל אלא בשעת הפירעון כשהלוה נותן לידו את הרבית, וכדכתב רש"י (ב"מ עה: ד"ה מלוה עובר), וכ"כ מהר"א ששון (שם). אמנם אם גבה רק את הרבית, ועדיין לא גבה את הקרן, כתב האבני נור (יו"ד סי' קנ"ב, וסי' קפ"ו) שאין איסור הרבית נגמר, כי אם לאחר שגבה גם את הקרן, אבל בגביית רבית בלא הקרן, אין כאן לא נשך ולא תרבית עיי"ש, ועי' בברית יהודה (פ"א סי' לו) מה שהעיר בזה, ועוד פרטי דינים באופן הנ"ל עי' בחלקת בנימין (סי' קס"א סי' לו) באריכות. ה. "לא תהיה לו כנושה" - מסתבר דבשעת ההלוואה עובר על לאו זה שהוא עושה כדרך הנושים. ובחלקת בנימין (סי' קס טו סק"ב) דייק כן משמעות הכלבו (ריש סי' פד), והאורחות חיים (הלכות רבית סעיף א), ומוסיף דגם בשעת הפירעון נראה מדברי ספר המצות להרמב"ם (ל"ח רל"ד) שעובר, מפני שגביית הרבית, נמי

א (א) מאוד מאוד צריך להזהר באיסור רבית. להלן (סעיף יג) כתב רבינו הטעם לכך, וזה לשונו: "ומאוד יזהר בענין רבית שלא לבקש שום צד היתר, כי הוא דבר המושך לאדם, ואם היום יפתח לו כחודה של מחט, יוסיף מידי יום ביום עד שיפתח לו כפתחו של אולם" עכ"ל (6). (ב) בין מלוה לעני בין מלוה לעשיר. (ג) פירוש אף שבפסוק נאמר (ויקרא כה, לה) "וכי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך ותרבית" וגו', דמשמע מינה שדוקא מן ועני, אמרינן שלא דווקא עני אלא הוא הדין אפילו עשיר אסרה תורה, (ג) אלא שדברה תורה בדבר המצוי. (ג) שכמה לאוין וכו'. המלוה ברבית עובר (ד) בששה לאוין, ואלו הן: א) את כסףך לא תתן לו בנשך (ויקרא כה, לו). ב) ובמרבית לא תתן אכלך (שם). ג) לא תשימון עליו נשך (שמות כב, כד). ד) אל תקח מאתו נשך ותרבית (ויקרא כה, לו). ה) לא תהיה לו כנושה (שמות כב, כד). ו) לפני עור לא תתן מכשול

ציון לנפש חיה

טעמא דקרא אפי' בעלמא. כל שכן הכא דלא אשכחן מאן דפליג) ותורה עשתה סייג לדבריה, שלא לתת מקום לבעלי ערמה ותחבול, וזה פשוט מאד וידוע לכל בר בר רב דחד יומא" עכ"ל. (ז) רמב"ם (פ"ד ממלוה ולוה ה"ב), הובא בחידושי הגרע"א (סי' קס סק"א). (ח) אף על גב דאיסור נגישה הוא דוקא בלוה עני, שאין בידו לפרוע, וכדכתב הרמב"ם (שם פ"א), אבל המלוה ברבית עובר על לאו זה, גם בלוה עשיר - מגיד משנה (פ"ד ממלוה ולוה ה"ג).

א (6) ועיין עוד בדברי הב"ח שהוסיף טעמים נוספים, מדוע צריך להזהר ברבית טפי מבשאר איסורים, מפני שבקל יוכל לבוא לידי איסור, ועוד שבאיסור זה היצר תוקפו לעבור, ודעתו של אדם נמשכת אחריו, ומורה היתר לעצמו, ורגילים אנשים לעבור עליו, ולכך צריך זהירות יתירה יעו"ש. (9) ביאור הגר"א (סק"א), שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קמח). (12) יעב"ץ (שם), ומוסיף: "וגם עשיר הנצרך למעות, עני הוא באותה שעה (ולית הילכתא כמאן דדריש

ה טור שם.

(ד) * אפילו על הלוה, ^המה שאין כן בשאר דיני ממונות שאם אדם רוצה להניח לגזולו רשאי, וברבית מפני חומר העון הזהיר גם הלוה, שנאמר (דברים כג, כ) לא תשיך לאחריך, ^הכלומר לא תתן נשך לאחריך, נשך כסף, נשך אכל, נשך ^(ו) * כל דבר אשר ישך -

ביאורים

במשנת הרב

הוי מדרך הנושים. (ו). "לפני עור לא תתן מכשול" - לכאורה עובר בזה המלוה רק בשעת פירעון, שרק אז עובר הלוה את הב' לאוין וכדלהלן (בביאורים ד"ה אפילו על הלוה). * אפילו על חלוה. עי' במשנת הרב (סק"ד) מה שכתבנו דהלוה עובר בג' לאוין, ועתה נבאר מתי חל הלאו האם בשעת הלוואה או רק בשעת פירעון. ב' הלאוין הראשונים א. "לא תשיך לאחריך", ואת הלאו ב. "לאחריך לא תשיך". - עובר עליהן הלוה רק בשעת פירעון, ואם לא פרע את הרבית לא עבר - כן מבואר באבני נזר (יו"ד ריש סי' קמ"ד). ועי' בשו"ת אמרי אש (יו"ד סי' נ"ז) שחידש: עוד נראה לפענ"ד, כי יתכן ספק זה של הגדולים אם הלוה עובר משעת הלוואה או בשעת נתינה הריבית דווקא, דאף שנחליט דבשעת הלוואה כל עוד שלא נתן הריבית לא עבר כיון דבידו שלא ליתן לו, מכל מקום אם פסק עמו ריבית בשעת הלוואה ואחר כך נתן, עובר למפרע גם כן, כי מאז שפסק כבר השיך עליו נשך, אלא דהרי יש בידו שלא ליתן, אבל אם אמר ועשה עובר למפרע עכ"ל. (ג). "לפני עור לא תתן מכשול" - דהיינו שמכשיל הלוה את המלוה בהלוואת הרבית, ועובר על לאו זה תיכף בשעת ההלוואה שכבר היא מכשילו אז (דהמלוה עובר בשעת ההלוואה ראה לעיל ד"ה שכמה), כן מבואר בשו"ת הר"ן (סי' ע"ג), וכן כתב במשנה למלך (פ"ד ממלוה ולוה ה"ב ד"ה אך). ומכל מקום גם בשעת פירעון עובר הלוה על "לפני עור", שהרי אז הוא מכשיל את המלוה בלאוין נוספים, הכרוכים בגביית הרבית וכנ"ל (לעיל ד"ה שכמה). * כל דבר אשר ישך וכו' ואפילו אין בה שוה פרוטה. הנה רבינו לא הביא כלל הדין גבי רבית קרקע

(ויקרא יט, יד) - שהוא מכשיל את הלוה בלאוין שלו. ודע, דאף ברבית דרבנן כתבו הפוסקים ^(ו) דעובר המלוה על לאוין אלו מדרבנן. ודעת הרמב"ן (ספר המצוות שורש ו) דהמלוה עובר גם על מצות עשה של ול"נכרי תשיך" (דברים כג, כא), ודרשו חז"ל לנכרי תשיך ולא לאחריך, ולא הבא מכלל עשה, עשה. ^(ו) ויש שכתבו שלפעמים המלוה עובר גם על מצות עשה של "אם כסף תלוה את עמי" (שמות שם) שחייב האדם להלוות למי שנצרך להלוואה, ומסתבר שהמצוה היא להלוות בחינם ולא בשכר, וממילא אם במקום שהיה חייב להלוות בחינם, הלוה בשכר, נראה שעובר במצוה זו. (ד) אפילו על חלוה. והלוה ברבית עובר (ט) בשלשה לאוין, א) לא תשיך לאחריך (דברים כג, כ). ב) ולאחריך לא תשיך (שם, כא). ג) לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד) - שהוא מכשיל את המלוה בלאוין נוספים הכרוכים בגביית הרבית. ^(ט) ויש שחידשו דהלוה עובר גם על "לא תשימון" מפני שלא זו כולל כל המתעסקים בשימת הרבית. וכל זה ברבית קצוצה שהיא דאורייתא, אבל ברבית דרבנן ^(י) אין עובר הלוה רק על "לפני עור". ^(ה) כלומר לא תתן נשך לאחריך. ונתבאר בגמ' (ב"מ ס: וברש"י ד"ה תלמוד לומר) דזהו אזהרה אל הלוה, שלא יתן לאחיו לקחת ממנו רבית, כי באם היה זה אזהרה למלוה שלא לקחת רבית מהלוה, היה צריך להיכתב "לא תשון לאחריך", והיינו אל תעשה נשיכה - לקחת רבית לאחריך. ^(ו) כל דבר אשר ישך. ודרשו חז"ל (ב"מ עה:): "נשך כל דבר" - רבית של דיבור, והיינו שבאם לא היה הלוה רגיל להקדים שלום למלוה, אסור לו לומר שלום - וכפי שהאריך בזה רבינו להלן בסעיפים ט'-י'.

ציין לנפש חיה

ממלוה ולוה ה"ב, השמיט לאו השני, וכבר נתקשה בזה במגיד משנה יעו"ש. ^(ט) גליון הגרעק"א על המשנה במסכת סנהדרין (פ"ג, מ"ג), וכפי שדייק מלשון הרא"ש עיי"ש. ^(י) רמ"א (סי' קס ס"א), וכן הוא סתימת רוב הפוסקים, ודלא כשו"ת פני יהושע

^(ו) חכמת אדם (כלל קל ס"ג), בן איש חי (שנה ב' פ"י ואתחנן אות ב) "גם ברבית דרבנן רמו רבנן על המלוה כל איסורי לאוין הנזכרים לעיל". ^(ז) חלקת בנימין (סי' קס סק"ד) עפ"י ספר אהבת חסד (פ"א, ס"ד). ^(ח) גמ' (ב"מ עה:), אבל הרמב"ם (פ"ד

(ז) ואפילו עצים ואבנים, (ח) בין שהרבית היא ממין ההלואה, בין ו תוספות (ב"מ סא.) ד"ה א.ם. ז טור ריש

במשנת הרב

(ז) אפילו עצים ואבנים. וזה לשון הרמב"ן (תצא כג, כ) "כל דבר אשר ישך" - אפילו באבני הבנין ושאר הנלוים, אולי יעלה על הדעת שאין הנשך רק ב'כסף' שכל הדברים נקנין בו, וב'אוכל' שהוא חיי אדם, אבל בשאר הדברים נלך אחר שום הכסף לעת ההלואה והפירעון קמ"ל, דיש רבית בכל דבר. (ח) בין שהרבית היא ממין ההלואה וכו'. (יב) יש שכתבו דהא דאמרין דהלוואת כסף ברבית אוכל או הלוואת אוכל ברבית כסף הוי רבית דאורייתא, היינו דוקא במלוה כסף על מנת שישלם את הקרן באותו מין שלוה דהיינו כסף, ורק הרבית היא מין אחר - באוכל. וכן להיפך שלוה אוכל על מנת לשלם את הקרן בכעין שלוה דהיינו אוכל, ורק התוספת שנתן בתורת רבית הוא כסף, אבל אם גם הקרן היא שלא ממין ההלוואה, כגון שלוה כסף על מנת לשלם גם את הקרן וגם את הרבית באוכל או שלוה אוכל על מנת לשלם גם את הקרן והרבית בכסף, לא הוי רבית דאורייתא, דבכהאי גוונא נקרא 'מכר', דלא נקרא הלואה רק כשמתחייב לשלם לו כעין שהלוהו, ואז כשמוסיף לו תוספת באיזה דבר שיהיה הוי רבית דאורייתא, אבל אם פורע לו גם את הקרן ממין אחר מכר היא ולא הלואה, ומה שמזכיר לשון הלואה לאו כלום היא. (יג) וכן נראה מלשון רבינו שכתב בין ש"הרבית" היא ממין ההלואה בין שהיא דבר אחר, דמשמע מינה שהפירעון צריך להיות ממין ההלואה, ורק הרבית ממין אחר (יג).

האם יש בזה משום רבית, ונחלקו בזה הפוסקים כדלהלן. ונציע בזה דברי התוס' במסכת בבא מציעא (דף סא. ד"ה אם אינו ענין) שהוא המקור לסוברים שקרקע אין בה משום רבית, ודרשין בפסוק (דברים כג, כ) "לא תשיך לאחריך נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר אשר ישך", 'לא תשיך' - כלל, 'נשך כסף, נשך אוכל' - פרט, 'כל דבר אשר ישך' - חזר וכלל, ודרשין מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל וכו' יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצא פחות משהו פרוטה שאין גופו ממון". והביא הטור (ריש סי' קט) את דבריהם להלכה דבקרקע ופחות שוה פרוטה, אין בו איסור רבית, ומביא שיטת הרמ"ה דחולק וס"ל על פחות משהו פרוטה יש איסור רבית. [ונראה שם בבית יוסף, דהרשב"א חולק וסבירא ליה דלא דרשין כלל, את הפסוק בכלל ופרט וכלל וס"ל דקרקעות ופחות משהו פרוטה יש בהן איסור רבית מדאורייתא]. וי"ל, דרבינו סבירא ליה כשיטת הרמ"ה דרק בפחות משהו פרוטה חל איסור רבית ולא בקרקעות ולכן השמיט קרקעות, והסברא לחלק בין קרקע לפחות משהו פרוטה (אף דדרשין מאותו כלל ופרט וכלל), מבאר הפרישה (שם סק"א) די"ל אף דאיתמעט מהפסוק דפחות משהו פרוטה אינו חשוב ממון, מכל מקום אסור מטעם חצי שיעור כפי שמצינו בגזל (ראה להלן בביאורים ד"ה ואפילו אין בה, מה שביארנו בזה), והכלל ופרט ממעט רק דאינו מוציאם בדיינים. ועי' בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קס"א) שהקשה דעל כרחך הכלל ופרט ממעט אפילו מאיסור, דאי למעט מלאו גמור לא עדיף מגזל, ועל כרחך למעט מאיסור, יעו"ש באריכות מה שיישב בזה. ובשו"ת חקרי הלכות (ח"א דף לח:) מיישב קושייתו ומבאר בכוונת רבינו, שי"ל, שהא דקאמר הרמ"ה דפחות משהו פרוטה אסור אפילו אי דרשין הכלל ופרט לגבי קרקע, אבל לא לגבי פחות משהו פרוטה מטעם דכתיב (דברים שם) "כל דבר", וכל בא לרבות לאסור חצי שיעור (עי' יומא פא.), ובה מדויקים דברי רבינו להפליא שאמר בלשונו הטהור "כל דבר אשר ישך בין שהרבית היא ממין ההלואה, בין שהיא דבר אחר, ואפילו אין בה שוה פרוטה". משמע דזה גם כן מוכח מ'כל דבר', עכ"ד ודפח"ח.

ציון לנפש חיה

(ז, עמ' כב). (יג) וכן נראה מלשון הלבוש (קס"א ס"א) שכתב: בכל דבר שהוא "מוסיף" לו בפירעונו וכו' בין אוכל בכסף, בין כסף באוכל, וכו'.

(ח"א חו"מ סי' ט) דמוכח שגם הלוח עובר מדרבנן. (יב) חוות דעת (סי' קסא ביאורים סק"א), וראה בשבט הלוי (ח"ב סי' סו) מה דהאריך להקשות ולבאר בדבריו. (יג) קובץ פלפול התלמידים

ס' קסא. ח טור שס
 בשם הרמ"ה, שו"ע ס'
 קסא ס"א. ט גמלא
 צנח מליעל על. רמב"ם
 פ"ד ממלוה ולוה ה"ז, טור ושו"ע ס' קס ס"ב.

שהיא דבר אחר, (ט) * ואפילו אין בה * שוה פרוטה.
ב (י) וכל * המלוה ברבית, (יא) כאלו כופר באלהי ישראל

ביאורים

במשנת הרב

(ט) ואפילו אין בה שוה פרוטה. יש בה איסור רבית, וכן פסק המחבר ריש ס' קס"א (ס"א). (יד) והטעם כדין חצי שיעור דאיסורין, כגון נבילה וטריפה וכיוצא בזה (טו) דקיימא לן חצי שיעור אסור מן התורה, והכי נמי גבי ממון מבואר ברמב"ם (פ"א מהל' גניבה ה"ב) דאסור לגנוב כל שהוא דין תורה, וכתב הרב המגיד (שם) שהוא (טז) כדין חצי שיעור, (יז) הכי נמי גבי רבית, וראה בביאורים ד"ה ואפילו, בביאור טעם זה.

ב (י) וכל המלוה ברבית. משמע דרך על המלוה חלים העונשים האמורים בסעיף זה, ולא על הלואה ושאר המסייעים, אכן ברמב"ם משמע דגם הלואה נכלל בעונשים אלו, וראה בביאורים ד"ה 'המלוה' מה שהארכנו בזה. **(יא) כאלו כופר באלהי ישראל.** כן כתב הרמב"ם (פ"ד ממלוה ולוה ה"ז) שכל הכותב שטר רבית, הרי זה ככותב ומעיד עליו

*** ואפילו אין בה שוה פרוטה.** עי' במשנת הרב (סק"ט) שהבאנו מהאחרונים הטעם של איסור רבית אף בפחות משהו פרוטה, משום דחצי שיעור אסור מן התורה עיי"ש, אמנם בפלתי (ס' קסא) השיג על זה, דלא שייך לומר כאן חצי שיעור אסור מן התורה, דהטעם דחצי שיעור אסור מן התורה, היא, משום דחזי לאיצטרופי, וברבית אין שייך לומר כן, דהרי אם בשעת הלואה קצץ רק על חצי פרוטה, אף שאחר כך בשעת הפירעון יתן עוד חצי פרוטה, לא הוי החצי פרוטה שהוסיף - רבית קצוצה, אלא אבק רבית שהרי לא קצץ עליה בשעת הלואה, ואי משום שיכול ללוות ממנו עוד הלואה ולקצוץ עוד רבית, אין שתי הלואות מצטרפין, וכן הקשה במקור מים חיים (ס' קסא), אך הוסיף: דלדעת הסוברים דקציצה בשעת הרווחת הזמן הוי רבית קצוצה, שפיר שייך לומר חזי דאיצטרופי עיי"ש. והנה דעת רבינו להלן בסעיף ד' דהרווחת זמן הוי רבית קצוצה ונכתב שם "וכללו של רבית... הרי זה רבית של תורה, וכן אם תובעו חוב אחר שאינו מחמת הלואה, ונותן לו

להרחיב הזמן", וכן כתב להלן בריש ס"ח, אם כן שפיר שייך לומר דחזי לאיצטרופי, ושפיר סבירא ליה לרבינו דאף בפחות משהו פרוטה, יש איסור רבית. *** שוה פרוטה.** הטור והמחבר סיימו בזה "אבל אין מוציאין אותו בדינין, וצריך עיון מדוע השמיט רבינו תיבות אלו. הגר"ש דובער לוי (פלפול התלמידים קובץ ז' עמ' כב) מבאר בדעת רבינו, מהלך א' שסובר דפחות משהו פרוטה יוצאת בדיינים [דלא כהרמ"ה ראה לעיל ביאורים ד"ה כל דבר] וכשיטת הרמב"ם כפי שביארו המשנה למלך (פ"ד ממלוה ולוה ה"א) דהוי רבית של תורה ויוצאת בדיינים, יעו"ש ואף שרבינו פסק בריש הלכות גזילה דפחות משהו פרוטה אינה נקראת ממון, ואין צריך להשיבו, שאני הכא דכתיב "כל" דבר אשר ישך (כמבואר במשנה למלך שם). ומהלך נוסף מבאר (הנ"ל), כשמעיינים בדברי רבינו בהלכות רבית רואים שהשמיט לגמרי הדין שרבית קצוצה יוצאת בדיינים, ואולי הטעם בזה דאין זה שייך להלכות רבית אלא להלכות דיינים עכ"ד. ולענ"ד מהלך ב' יותר מסתברא, דאכן בהלכות רבית שלפנינו נתבאר רק הדינים שעל הלואה והמלוה, ולא דיני רבית קצוצה יוצאת בדיינים. כמו כן לא מסתבר לומר דרבינו חולק על דברי הרמ"ה, וכפי שביארנו לעיל (ד"ה כל דבר) יעו"ש.

ב * המלוה ברבית כאלו כופר באלהי ישראל וביציאת מצרים. משמע מלשון רבינו "המלוה ברבית" דאינו אלא במלוה, אבל הלואה וכל שאר המסייעים אינם בכלל כופרים. וכן מדויק בספר ברית יהודה (פ"א סק"ב) מדברי הטור והשו"ע שכתבו "כל הנותן ברבית" דמשמע דאינו אלא במלוה, ומציין שכן כתב הכנסת הגדולה (הגהות הטור אות יג;

ציון לנפש חיה

וגניבה (ס"א) "ואף על פי שפחות משהו פרוטה אינו נקרא ממון, ואין צריך להשיבו, הרי חצי שיעור אסור מן התורה" עכ"ל.
(יז) משנה למלך (שם).

(יז) משנה למלך (פ"ז ממלוה ולוה ה"א), ביאור הגר"א (סק"א),
פרישה (ריש ס' קס"א) בביאור שיטת הרמ"ה. (טז) רמב"ם
(שבת העשור פ"ב, ה"ג). (יז) וכן כתב בשו"ע רבינו הל' גזילה

(יב) 'וביציאת מצרים, (יג) 'וואינו קם בתחיית המתים, * 'וואף בעולם' י' תורת כהנים (בהר פ"ה, ה"ג), רמב"ם שם, טור שו"ע שם. ב פרקי דרבי אליעזר סוף פרק לג, מוס' שס ז"מ ע: ד"ה תשיך, לשינויא קמא שהוא עיקר לפ"ד הרמז'ן בראשית לד, יג וכסף משנה ולחם משנה סוף פרק ט מהלכות מלכים, (שמביאים דעת הרמב"ן בזה, שחולק על הרמב"ם) ועיין צמח שמואל ב"הע"ז סו"י ה' ס"ק טו, שדעת רוב הפוסקים דלא כרבי מידקא (סנהדרין נו:). ל' צמח מלעיל ע"ל. טור ושו"ע שם.

במשנת הרב

(כלומר על עצמו) עדים, שכפר בה' אלקי ישראל, והוא מדברי הגמ' (ב"מ ע"א). (יט), וראה בביאורים ד"ה המלוה, דזה קאי גם על הלוה ושאר המסייעים. (יב) 'וביציאת מצרים. (יט) כן איתא בתורת כהנים (בהר פ"ה, ה"ג) "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (במדבר כה, לח), על תנאי כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים שתקבלו עליכם מצות רבית, שכל המודה במצות רבית מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות רבית, כופר ביציאת מצרים (כ). ובמגיד משנה (פ"ד ממלוה ולוה ה"ז) הוסיף בזה הסבר, שהמלוה ברבית כופר בהשגחה ויציאת מצרים שהיו בה מופתים מחודשים, המורה על ההשגחה ונמצאו כופרין בה'. וראה בביאורים ד"ה המלוה, דזה קאי גם על הלוה ושאר המסייעים. (יג) 'וואינו קם בתחית המתים. עפ"י פרקי דרבי אליעזר (סוף פרק ל"ג), ועפ"י דברי התוס' (ב"מ ע: ד"ה תשיך) באחד שלא חיה בבקעת דורא, זה שהלוה ברבית (כא). ומדברי המהרש"ל משמע דאיסור זה קאי גם על הלוה, ואף ברבית דברים יש להיזהר בזה וראה כאן בהערה (כז). (יד) נכסיו מתמוטטים וכלים. כן דרשו חז"ל (ב"מ ע"א) מדכתיב (תהלים טו, ה) "כספו לא נתן בנשך וגו'" עושה אלה לא ימוט לעולם", מכלל דהמלוה ברבית ימוט, ומקשה הגמ' (שם) והא' אנו רואים אף אלו שאין מלוים

ביאורים

אמנם שם מבואר רק על נכסיו מתמוטטין שקאי רק על המלוה, וראה עוד להלן). אמנם בספר שלחן גבוה (סק"ז, הובא בדרכי תשובה סי' ק"ס ס"ק יד) תמה על הכנסת הגדולה שהרי כתב הרמב"ם להדיא (פ"ד ממלוה ולוה ה"ז) "וכן כל המלוה ולוה ברבית בינן לבין עצמן, הרי הם ככופרים בהשם אלקי ישראל וככופר ביציאת מצרים וכו'" עכ"ל, הרי שהשוה לוה למלוה, ושווים הם בכפירה. עוד הוכיח בשולחן גבוה (שם סק"ט) דגם הערב והעדים וכל העוסקים בדבר העוברים בלאו דלא תשימון עליו נשך הרי הם כאילו כפרו ביציאת מצרים ובאלקי ישראל, ולא יתכן דברי הכנסת הגדולה רק לגבי מה שאמרו חז"ל שהמלוה ברבית נכסיו מתמוטטין עיי"ש. [צ"ע מאי קשיא ליה על הכנסת הגדולה, והרי הוא אכן כתב זאת רק על מה שאמרו נכסיו מתמוטטין, ואינו אומר אפילו ברמז דקאי גם על מה שאמרו שכופרים ביצי"מ ובאלקי ישראל, וע"ע מה שכתבנו בדיבור שאחר זה]. * ואף בעולם' הוה נכסיו מתמוטטים וכלים. יש לבאר בזה ב' נקודות,

ציון לנפש חיה

אינו נענש אלא משום שמערים ותולה מעותיו בנכרי, ועל זה אומר "אני הוא שהבחנתיו" וכו', וא"כ אין לכאורה ראייה מהגמ', ומבאר דמכל מקום יש להוכיח מכך שהקפידה תורה על הערמת רבית יותר משאר הערמות, משמע מזה דהלואה ברבית הוי ככפירה ביציאת מצרים. (כא) בספר יערות דבש (ח"ב דרוש ה) כתב טעם נפלא מדוע אינו קם לתחיית המתים וז"ל: "וכבר אמרתי בדרך הלצה, למה המלוה בריבית לא יקום בתחית המתים, משום דמרגלא בפומי דאינשי על המלוה בריבית, זה האיש מצליח, הוא ישן ומעות שלו גדילות ויוסיפו יום ביומו, וא"כ לעתיד לבא כשיבקש לקום בתחיית מתים, יאמרו לו למה לך לקום, שכב! כי מעותיך יוסיפו ביומו עכ"ל. (כב) בספרו ים של שלמה (בבא קמא פרק ט א"ת יא), וז"ל: "בעונותינו העולם אינם נוהרים בגדר הריבית, ודמיא להיתר בעניהם, ולא עוד, אפילו המלוה מקפיד על זה, אי לא עבר ליה

ב (יט) כשנשאל פעם מרן "החזון איש" מפני מה שונה הוא המלוה ברבית' מכל חוטא אחר שכינהו חז"ל "כופר באלקי ישראל". השיב: חז"ל אומרים (עי' ביב י:) כי מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה. המלוה ברבית מעשיו מעידים בו כי לדעתו אי אפשר שקצבת מזונו תגיע אליו שלא בדרכים עקלקלות, ולא עוד אלא שקם ואישר זאת ב"כתיבה וחתומה טובה". זו היא כפירה באלקי ישראל (מרשימות הג"ר שמריהו גריינמן- הובא בשולחן מלכים בהר). (יט) הובא בביאור הגר"א (סי' קס סק"ג). (כ) בבית יוסף (סי' קס) הביא שהוא על פי הגמרא (ב"מ סא:) "אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית וכו', אמר הקדוש ברוך הוא, אני הוא שהבחנתני במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור - אני הוא שתעיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית". ועי' בברית יהודה (פ"א ה"ג) דלכאורה בגמ'

מ' רמז"ס פ"ד ממלוה ג (טו) **וְאִסּוּר לְהַתְעַסֵּק בֵּין לֹוֶה וּמְלוּוֶה בְּרִבִּית, (טז) יֹוֹכֵל מִי שֶׁהִיא סְרִסּוֹר בִּינִיהֶם אוֹ שְׁסִייעַ אֶת אֶחָד מֵהֶם אוֹ הוֹרְהוּ מְקוֹם לָלוֹת אוֹ** וְלוֹוֶה ה"ב, ש"ך סי' קס ס"ק א. ג' רמז"ס שם.

ביאורים

במשנת הרב

ברבית מתמוטטים, ומתריך הללו מתמוטטין ועולין, והללו (-מלוי ברבית) מתמוטטים ואינם עולים - שהנותן בנשך ימוט 'לעולם'. ונחלקו הפוסקים האם עונש זה קאי רק על המלוה, וכפי ששמע מפשטות הלשון או גם על הלוה. וכן האם רק ברבית דאורייתא נענש שנכסיו מתמוטטין או אף בדרכנן, וראה בביאורים ד"ה ואף בעולם הזה, מה שהארכנו בזה.

ג (טו) **וְאִסּוּר לְהַתְעַסֵּק וכו'.** הוא מלשון הרמב"ם (פ"ד ממלוה ולוה ה"ב), והובא בש"ך (סי' ק"ס סק"א). (טז) **וְכֹל מִי שֶׁהִיא סְרִסּוֹר בִּינִיהֶם אוֹ שְׁסִייעַ וכו'.** (כג) וכן מתוון במכירת דירה בתנאי תשלום שיש בהן רבית, עובר גם הוא על איסור רבית.

דשיבך היתרא ואכיל איסורא, אבל אני מזהיר את הלווים הרחיקו מפתח ביתו, שהרי הלוה עובר בלאו וגם גורם עניות לעצמו, ורז"ל אמרו בב"מ (דף ע"א). כל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטים והנה אם כוונתן על המלוה בעצמו, היה להם לומר כל המלוה ברבית מתמוטט מנכסיו, אבל אמרם נכסיו מתמוטטים, והכוונה שאין מזל וברכה בכל הנוגע בנכסיו, היפך ממה שאמרו (ב"ב טו): באיוב שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך, אבל ברשע המלוה ברבית הוא להיפך כל הנוגע בפרוטה ממעותיו מארה שלטה, ובא זה ואיכר את זה, פוקו וחזו אלו הלווים מעות מאותם שיצאו מן הדת על פי רוב אותם הלווים מהם מעות, באים לידי עוני כי המה לזים מהם ברבית בלי היתר, ומה לי שלוה בלי היתר מאותן שיצאו לגמרי מן הכלל, ומה לי שלוה מאותו שיצא מן הכלל בדבר הזה, והוא מומר לאותו דבר. 'ואם לא תאמינו לי הביטו וראו שבעונותינו הרבים בשנה הזאת היו בעלי פליטות הרבה מאוד, ותראו שממש אין אחד מהם שלא הי' חייב להמלוה ברבית המפורסם, ובוה כלה כל אשר להם, והמה סוברים בעת קבלתם הלוואה שימצאי לעצמם איזה ריווח במשא ומתן, ונהפוך הוא שגורם לו קללה והפסד, משל למי שבערה בו אש הקדחת, והוא שותה יין חזק או יין שרף, הלא תחילתו מכבה וסופו מבעיר, ככן עלי מוטל להזהיר, הרחיקו מפתח ביתו של המלוה ברבית בלי היתר, ואל תגעו בכל אשר לו, פן תספו בכל חטאתו' עכ"ל. הרי להדיא שגם הלוה בכלל נכסיו מתמוטטים. ולגבי נקודה ב' האם גם ברבית דרבנן נכסיו מתמוטטין, בשו"ת ריב"ש (סי' קה) כתב דרך ברבית קצוצה שהיא דאורייתא, וזה לשונו (בא"ד): "כלומר מפני שמלוה ברבית נכסיו מתמוטטין, וזהו ב'רבית של תורה" כמו שהוכיחו זה מפסוק כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם, דמשמע הא אם עבר ימוט (ב"מ ע"א), ודוד ע"ה על דברי תורה היה מזהיר עכ"ל. אך בספר החינוך (מצוה שמ"ג) החמיר בזה מאוד אף באבק רבית שהיא דרבנן, וזה לשונו: "ודרך כלל אמרו זיכרונם לברכה (ב"מ טט): שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לזה למלוה... ואף על פי שאמרו כן והוא האמת, ראוי לכל בעל נפש להתרחק מכל ענין שיש בו 'הערמת רבית',

ציון לנפש חיה

לו שלום אסור... על כן נראה שירא שמים ידקדק בדברים אלו מאוד, אם רצונו להיות זוכה ליום התחייה'.
ג (כג) ברית פנחס (פ"ב ס"ק כא).

לוה מילי דחניפות וכהאי גווי. וטועים בדברי הפסוק (משלי כב, ו) עבד לזה למלוה, וכמה שאמר ישעיה הנביא (כ"ד, ב') כמלוה כלוה וגומר, וסוברים להיותו נכנע תחתיו. ואינם יודעים שאפילו להודיע